

## ”Ako si od vetra, hodi van...” – o tradicijskim metodama liječenja i skidanja uroka u Istri

Cilj istraživanja koje predstavljam u radu je zapisati tradicijska vjerovanja i tradicijske metode liječenja i skidanja uroka s oboljelih ljudi i stoke na području Istre te zabilježiti prisutnost vjerovanja u *krsnike*, *štrige*, *more*, *slabo oko* u suvremeno vrijeme. U radu donosim zapise različitih magijskih formula i molitvica koje su se izgovarale u svrhu liječenja, odnosno iscjeljivanja. U radu objavljujem transkript razgovora s osobom koja se još uvijek bavi tradicijskim metodama liječenja i skidanja uroka. Također, u radu se nalazi i prijepis rukopisa *krsnika* Ivana Peršića iz Puntere.

**Ključne riječi:** tradicijske metode liječenja, krsnik, štriga, šaman, Istra

### Uvod

Dugi niz godina bavim se istraživanjem nematerijalne kulture Istre, posebice tradicijskom glazbom, a kao istraživač-insajder prikupio sam mnoštvo iskaza/ razgovora o vjerovanju u *štrigarije*, *more*, *slabo oko* i sl., kao i tradicijske metode liječenja i skidanja uroka s oboljelih ljudi i stoke na području Istre. Također, predstavljam i konkretne osobe koje se još uvijek bave (neke su već i preminule, a koje sam osobno poznao) tradicijskim metodama liječenja i skidanja uroka te objavljujem molitvene formule i metode liječenja i iscjeljivanja raznih bolesti. Kazivači<sup>1</sup> su mi bili iz slijedećih mjesta: Lindarština, Gračaština, Barbanština, Savičenština, Žminjština, Kanfanarština i Rovinjština. S nekim sugovornicima razgovarao sam usput, slučajno se dotičući spomenutih tema. Ponekad sam doživio da su određene osobe spontano reagirale na određene postupke i dale do znanja

---

1 Razgovarao sam s više kazivača: Lindarština (4), Gračaština (3), Barbanština (2), Savičenština (2), Kanfanarština (1), Rovinjština (4).

da vjeruju u *štrigarije* i *štrologarije*. Neke kazivače sam ciljano intervjuirao i snimao diktafonom. Jedna od tih je pokojna kazivačica rođena 1920-ih iz Gračaštine koja je zapisala mnoga sjećanja o ljudima i običajima iz svoje okolice. Ti su etnografski zapisi vrijedni, a zanimljiva je i forma, pisani su u obliku rimovanog stiha. Također, pokojna kazivačica iz Rovinjštine rođena 1910-ih bila je živuća enciklopedija informacija vezanih za tradicijske običaje svog mjesta. Bila je školski primjer pravog tradicijskog pripovjedača. Moj pokojni pradjed rođen 1911. godine u Lindarskom Katunu često mi je pričao razne dogodovštine iz života u kojima je bilo mnoštvo etnografskih zanimljivosti, a nezaobilazne su bile i teme o *štrigama*, *morama* i sl. Tako sam od malena, slušajući starije osobe, počeo bilježiti i zapisivati njihova kazivanja. U ovom tekstu donosim i svoje sjećanje na iskustvo susreta s *Bojžin Jožičon*, svojevrsnim *kersnikom* kada sam još kao dijete sa svojom bakom odlazio kod njega. Susret s osobom iz Rovinjštine koja se i danas bavi tradicijskim metodama liječenja bio je za vrijeme posljediplomskog studija za potrebe etnološkog istraživanja (2012.) vezanog uz kolegij Šamanizam, koji je osmislio i izvodio pokojni profesor Tomo Vinšćak.

Prijatelj mi je donio rukopis svog pradjeda koji je u svojoj zajednici (na Barbanštini) slovio kao *kersnik*, a sam je zapisao mnoge molitvene formule i postupke tradicijskog liječenja za određene bolesti.

## Žilavost tradicije

Istranima su vjerovanja u *štrigarije*, *štrologarije*<sup>2</sup> normalne i sveprisutne te s toga vrlo žive<sup>3</sup>. S kim god sam razgovarao, od starijih pa sve do ljudi srednjih godina, čak i mlađih, svi su potvrdno odgovarali da su im ove teme poznate. Većina je pričala i dogodovštine iz prakse, prepričavali su priče koje su čuli, ali i osobna iskustva:

“Kad smo puli Pereta delali, pa je on povieda da su negde okoli Paza. Paz, Cerovlje, Gologorica ta kraj negdier, uglavnom su hodili za doma, i je bi neki skas u điru i napred od tega skasa, jednostavno vetura da se gasila. Jednostavno ni mogla poč i samo nazat i nikakor napret. I jedan ki je to prova da je reka moramo počekat. I

2 *Štrologarija* – gatanje, proricanje, divinacija; *štrologa* – gatara

3 Više u Rudan 2016; Perić, Pletenac 2008.

da li je bila jedanajsta ura ili jedanaest i nešto ili prvo polnoći ili ča, uglavnom su počekali i pole da je vetura šla kao nič."<sup>4</sup> (Kazivač iz Lindarščine, rođ. 1970-ih).

Kada se nešto loše dogodi, nerijetko se to pripisuje djelovanju *štriga*. Jedan je čovjek pao s motora na kojem je sjedio na mjestu i slomio ključnu kost, odmah je to komentirano: *i to ni prez štrig*. Možda čovjek koji je to rekao ne vjeruje u nadnaravne sile koje upravljaju stvarima, ali iz navike i nekog nasljeđa upotrebljava fraze prema kojima bi se dalo zaključiti sasvim suprotno. Posebno je to prisutno kod ophođenja sa stokom. Sjećam se da sam jednom prilikom s prijateljem bio u Brestu pod Učkom kod jednog ovčara jer je on htio kupiti silježice za rasplod. Kada smo došli u staju, prstom je pokazao na silježicu koja mu se sviđala, a gospodar ga je odmah upozorio: "ne kaži s prstom", vjerujući da bi ju se ureklo i da više ne bi dobro napredovala. Isto tako, jedan četrdesetogodišnjak vrlo je uvjerenom svjedočio kako je imao velikih problema s alkoholizmom te kako nije mogao prestati piti sve dok mu baka nije preminula. On vjeruje da mu je upravo ona *načinila*. Također, spomenuo je kako i je njegov prvi rođak navodno trebao progovoriti nakon bakine smrti, međutim, nije. On je hendikepiran i nijem od rođenja. Nedavno mi je žena iz susjedstva ispričala jednu zgodu na ovu temu:

"Niki dan san bila u vrtlu pred hižon i je pasala štriga, moja kunjada i me pozdravlja [inače ne razgovaraju skupa – op. a.]. Zajno san pošla u hižu i san hitila za njon pest soli."<sup>5</sup>

Jedna bivša kolegica s posla objašnjavala mi je kako je njezina baka u svim cipelama imala flomasterom nacrtan "salamonski križ" kao zaštitu. Sličnih primjera ima mnoštvo.

"Pisane tragove o *štrigama*, *krsnicima* i sličnim vjerovanjima nalazimo u Istri od davnina, zanimljivi su zapisi iz 17. stoljeća u kojima Valvasor spominje vjerovanje u vampire. Folklorni se zapisi, prema Maji Bošković Stulli, javljaju u 19. stoljeću, a dokaze postojanja takvih bića nalazimo i na biskupijskim vizitacijama iz 16. i 17. stoljeća." (Nikolić Đerić i Rusac 2019: 85)

Mnogi znanstvenici, folkloristi i publicisti bavili su se ovim temama (Ptašinski 1890; Milčetić 1896; Mikac 1934, 1977; Jardas 1957, 1971, 2022; Čulinović-Konstantinović 1972; Bošković-Stulli 1986; Orlić 1986, 2008; Bijažić 1998;

4 *Povieda* – pričao, *skas* – uzbrdica, *dir* – zavoj, *vetura* – auto

5 *Hiža* - kuća, *kunjada* - šogorica, *pest* - šaćica

Muzur 2001; Šešo 2003; Šmitek 2004; Vinšćak 2005; Pletenac, Perić 2008; Novljan 2014; Kranjčić 2015; Rudan Kapec 2016 i dr.). Mnogo građe na navedene teme prikupljeno je po Istri pedesetih godina 20. stoljeća (Taš 1952: 81–82 i dr.), a danas se većinom u rukopisu nalaze u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu<sup>6</sup>. Neki autori *krsnike*, *štrige*, *štrigune*... nazivaju fantastičnim bićima (Perić i Pletenac 2008). Osobno se s time ne slažem, jer primjerice *štriga*, *mora*, *krsnik* nisu fantastična bića, već su to realni ljudi s imenom i prezimenom, koji u svojoj zajednici slove ili kao *krsnici(ce)*, odnosno *štrige/štriguni*, *štrilige*, dakle, ne radi se o izmišljenim bićima. Kazivač iz Kanfanarštine rođ. 1940-ih ističe kako je osobno poznao imenom i prezimenom sve *štrigune/štrige* i *krsnike/krsnjice* u svom mjestu: “ja bin ti i sad pokaza hiže u kin su stavali štriguni i krsnici ki su još bili za moje pameti”. Prisjeća se i jedne dogodovštine iz djetinjstva:

“Moja mati je prodavala giliće. I su njoj bili ostali samac i samica. Samca je obećala jenoj susedi i je ostala još samica. Došla je druga suseda ka je bila štriga i da bi rad samca kupiti. Mati njoj je rekla da je već obećan i da ga ne more prodati. Uglavnon, ni njoj stila prodati i je uzela samicu. Drugi dan je došla h materi, ko bi njoj posudila škare. Ona njoj je posudila, ali kad ih je tornala, mati je zajno te škare hitila u voganj. Drugi dan, stara je umrla, a gilić je krepa jer je dobija gliste. Ona je načinila, ali kako je moja mati zgorila škare, sama je dobila ča je drugemu želila.”<sup>7</sup>

Sjećanje kazivača iz Lindarštine, rođenog 1910-ih:

“Va Katunu su bile štrige Stipielka i njejna hćier. Puli Šuoštari je bi štriguon stari Cipran, uon je načini da se njiguof sin ni uženi. Uon je i mene načini kad san napensa kupit neko kampanjo, ku je i on anka tie, da je ne kupin.”<sup>8</sup>

U lokalnoj zajednici, primjerice:

“selo nam se pokazuje kao kompleksno klupko interesa koji se mogu i sukobljavati, koji su prije svega određeni vlasničkim odnosima i ekonomskim položajem. Takvi se interesi onda isprepliću s različitim mišljenjima i stavovima i obje strane utječu jedna na drugu. Stavovi dakle, zavise od određenih obilježja ili osobina:

6 Kopija istarske građe Instituta pohranjena je u Centru za nematerijalnu kulturu Istre u Pićnu.

7 *Gilići* – praščići odbijanci, *samac* – muški, *samica* – ženka, *tornala* – vratila, *zgorila* – spalila

8 *Kampanjo* – poljoprivredno zemljište, *napensa* – odlučio, *tie* – htio

netko tko nije iz mjesta, osobenjak, netko tko nema djecu, crvenokos, star, ružan, udovice, učeni... bilo u vezi s nekom od ovih kategorija bilo u određenim interesima i konfliktima, ovi se stavovi kondenziraju u čvrste predrasude koje se ničim ne mogu ukloniti niti ublažiti." (Bausinger 2002: 236)

To potvrđuje i kazivanje kazivačice iz Gračaštine, rođ. 1920-ih:

"Štriga to da je bila žienska ku su u selu tarufali da je štriga i onda ona je mogla slabo storit i anka ku ni tila, samo ku je otroka vidila. I onda zato pred njuon triba brzo otroka skrit. Ku se je je sretilo onda roge kazat, magari žepa proti nje i pljukat, onda da ona zgubi svoju muoć. A ja žienska da je bila u selu, svi su se je bojali, a forši brižna ni bila ono, nikakove onie neke, nego, tako su počeli i tako je ostala."<sup>9</sup>

*Štriga*/*Štrigun*/*Štrigo* je sinonim za vješticu/vješca. "Štriga se rodi u črnen mihuru koji se potom sašije pod pazuh" (Orlić 2008: 9). To su najčešće djeca začeta na Božić, Uskrs i velike blagdane: "žena ne smi pojti z mužen za velike fešte, aš da se potle rodi štriga" (kazivačica iz Rovinjštine, rođ. 1910-ih), najčešće se rađa s atavističkim elementom, "rodi se z repon". Bore se s *krsnicima* na raskršćima (*kružerah*) najčešće oko jedanaest sati navečer, međusobno se tuku, čine zlo ljudima. "Va kvatrah so jako jaki štriguoni i da se tućuo po klanjcach"<sup>10</sup> (kazivač iz Lindarštine, rođ. 1910-ih). Kazivačica iz Gračaštine rođ. 1920-ih prepričava jednu dogodovštinu *krsnika Tonića*:

"Kad su hodili po noći z malinice, to je povida Tonin tu sused, ne znan ku ga poznaš, da tu na križinah kadi su kružiere bile, da su najveć te štrige. Znaš ono, đirodarija. I uon onda, to da je strašno počelo zavijat kako nika pijavica i uon da je poče, šiljar da si je zvardi i da je poče molit i križat. To da je prestalo i da je reka sad bimo bili gotovi da nis ja tu bi."<sup>11</sup>

O negativnoj moći štriga svjedoči i kazivanje: "Na Solinah, Tuonetovi su gonili ofci doma, na kružiere sve ofci su njin pale i kojsto su digli je zustala, a ku nisu ta se ni stala, ta da je krepala"<sup>12</sup> (kazivač iz Lindarštine, rođ. 1910-ih).

9 *Tarufali* – proglasili, *tila* – htjela, *otroka* – dijete, *forši* – možda, *brižna* – jedna

10 *Klanjcab* – raskršćima

11 *Malinice* – mlina, *križina*/*kružiera* – raskršće, *đirodarija* – propuh, *šiljar* – šešir

12 *Soline* – toponim za dio sela gdje se nalazi velika raskrsnica s kapelicom u Katunu Lindarskom, *Tuonetovi* – obiteljski nadimak, *ofci* – ovce, *zustala* – ostala, *stala* – ustala

Kada bi se nešto dogodilo pripisivali bi to djelovanju *štriga*. Uobičajena mjesta početaka pohoda (*štriga/štriguna*) su križanja putova i cesta. Stoga ne čudi što se na istarskim raskršćima nalaze brojne kapelice sa svetačkim kipovima, koje su svojevrsna zaštita od negativnih sila, odnosno zlih spodoba.

*Mora* je još jedan lik u istarskom tradicijskom vjerovanju. “Mora da se ne rodi, kad dite ni kršteno i mačka skoči priko zikve onda nastane mora”<sup>13</sup> (kazivačica iz Rovinjštine, rođena 1910-ih). Ulazi kroz ključanicu, pojavljuje se kao muha, kao mačka, “mora cika cice, pešta čovika u snu, riva rep u usta i guši”<sup>14</sup> (kazivač iz Barbanštine, rođ. 1930-ih). Prema narodnom vjerovanju *mora* je zla žena, ona fizički ostaje kod kuće i spava, ali njezin drugi lik, onaj životinjski, odlazi u zle pohode. Može se pretvarati u životinju (zoometempsihozu) ili putovati u duhu (metempsihozu)<sup>15</sup>. Najčešće zlostavlja djecu, ali i odrasle. Kazivač iz Barbanštine, rođen 1930.-ih objašnjava:

“To te dojde cikat, se pozna na cicah da je cikano. To je nevidljivo, to ponoći dojde, vrata su ti zaprta, spod vrati se pohulja ili kroz ključanicu. To je u vidu zraka, u vidu pare. Ne moreš je opisat kad je ne vidiš, i to je po noći. I kad je zaprto steši dojde, u temu je stvar.”<sup>16</sup>

Za obranu protiv *more* u ključanicu se zabije nož, a ispod jastuka se stavlja ogledalo i nož, tako kad se *mora* vidi na ogledalo onda pobjegne, a na nož se poreže (Kazivačica iz Lindarštine, rođ. 1940-ih). Ako se slučajno dogodi da sutradan neko u susjedstvu bude porezan, šepav i sl. upravo toga će proglasiti krivim. Donosim zapis kazivačice iz Gračaštine, rođ. 1920-ih, prepisanog iz njezine bilježnice (svojevrsnog dnevnika):

Mora

To je bila ona ka je duošla u snu čovika cikat, pretiskat.

Ne moreš se maknut ni ganut,

gledaš i ne moreš se maknut, ni od nje oslobodit.

Ona duojde po noći dicu i ljude cikat.

Ona da more kroz niku miću školjicu va kuće pasat,

i u niku malu beštijicu se gambijat.

13 *Zikva* – kolijevka

14 *Cika* – sisa, *cice* – prsa, *pešta* – gazi, *riva* – gura

15 Vidi: Rudan 2016; Šešo 2016 i dr.

16 *Cikat* – sisat, *cice* – prsa, *pohulja* – podvuče

Tako da pasa magari kroz ključanicu.  
Za to su nas napućivale starije žienske,  
da u vrata od kamare, zabodemo oštar nuož,  
i da onda nieće moć pasat,  
da ima straha da se ubode i da se muora tornat.  
Da ku se more ćepat, brzo je u bocu spaketat.  
Da će te jutri dan, duoć soli pitat,  
aš dokle njoj ti soli ne daš  
da nieće moć nič, ni srat ni pišat<sup>17</sup>.

Antipod *štrigama* i *morama* jest *krsnik/kršnjica*. Javlja se još pod nazivima *kresnik*, *kršnjak*, *krisnik*, *skrisnik*, *grišnjak* (Šešo 2003). Krsnici mogu biti i muškarci i žene, koji žive u vjeri i poštenju, liječe stoku i ljude isključivo molitvom, te za izlječenje nikada ne uzimaju, niti traže bilo kakvu naknadu. Mole se Bogu, ali i svecima zaštitnicima (Vinšćak 2005). "Krsnik se rodi ko muški poje z ženon u Vilijah Božića, Vazma i velikih fešti. Rodi se u biloj košuljici" (kazivačica iz Rovinjštine, rođ. 1910-ih). "Ko ga babica zataji (prešuti), on će to postati u 7. godini kada dođu po njega drugi krsnici i pozivaju ga poimence, ako ga roditelji ne otkriju i kažu ni ga doma na tri poziva, dječak neće postati krsnik" (Orlić 2008: 10). U borbi poprima isti oblik kako i *štriga/štrigo* samo uvijek u bijeloj ili šarenoj boji (bijeli vol, bijeli ili šari pas/mačak). Kazivačica iz Rovinjštine, rođena 1910-ih prišjeća se:

"Je bila nika ženska nika teta Fuma, Bog je pomiluj, vona je bila Kršnjica, je rekla da je kršnjica. Alora, je bila vilija Ivanje, a kapaca je bila piti, majko moja dobra, delati i piti. Su došli na večer na vičeru. Moja mati njoj govori: – Fume, pij!– Anka kapa Jago moja večeras, ašto je vilija Ivanje večeras. Je rekla: – večeras, svu noć ćemo se tući štrigami.

Je rekla: – jaje kad delaš fritu ili ča, nikad ne moj ga puštiti [ljusku od jaja op. a.] speštaj ga, ašto nonde idu štrige, pak plivamo forši i do Benec ćemo dojt večeras.

Znaš, jedanput po slanacu je bilo čuda zeci pa bi vrgli škrole i bi hi piturali z japnon, da ne zeci dojdu, alora, je rekla: – samo no nemojte metati, ašto je rekla:– mi gonimo štrige z mljavami od peči, ča smo pekli kruh z onin gonimo i vone se

17 *Duošla* – došla, *maknut* – pomaknuti, *ganut* – odmaknuti, *cikat* – sisati, *miću* – malu, *va* – u, *beštijicu* – životinjicu, *gambijat* – pretvoriti, *magari* – makar, *napućivale* – savjetovale, *kamare* – sobe, *pasat* – proći, *tornat* – vratiti, *ćepat* – uhvatiti, *spaketat* – spakirati

nondek spravu zad tih škrikl, je rekla: – mi pasamo, aj, pak je rekla: –vone nan daju po nan. Sad je pravo, ali ni pravo, ona je tako povidala.”<sup>18</sup>

*Krsnik, kršnjica, krišnjak, grišnjak* prema vjerovanju liječi/iscjeljuje ljude i domaće životinje (*načinja, raskida*). Napominjem, kako se u praksi vjerovalo da neki mogli čak i nauditi: “je bilo ljudi ki su znali načiniti dobro i slabo. Šekondo<sup>19</sup> kako je rabilo” (kazivač iz Kanfanarštine, rođ. 1940-ih).

Bolesti koje *krsnik* liječi:

- *Krien* je krivi pokret koji se napravi pa se istegne neki dio tijela koji nakon toga postaje otečen i bolan
- *Svien* je uganuće nekog zgloba na tijelu, *va puolši* (ručnom zglobu), *va koščice* (u gležnju, *kad se stane škontro*), *va kolenu* (u koljenu)
- *Kad podbije učac* (granulom zuba)
- *Matičina* (grčevi maternice)
- *Kad glava boli*
- *Buol Sv. Valentina* (epilepsija, paraliza)
- *Od Gujne krstijanu* (protiv glista)
- *Rašipilija* (erizipel ili crveni vjetar)
- *Kad prašičiću pridu miši okoli vrata* (upala u predjelu vrata)
- *Skula* (najčešće kod goveda, gnojna upala tkiva između papaka)
- *Jačmik* (ječmenac na oku)

Nisu svi *krsnici* imali istu moć. Ako je bilo nešto ozbiljnije, što obični *krsnici* nisu mogli napraviti, onda se išlo nekom *jačemu krsniku*. Vinščak navodi kako kod težih bolesti, uz bolesnog mole još barem dva do tri *krsnika* (Vinščak 2005). Neki su bili specijalizirani za stoku, drugi za ljude. Bilo je i onih koji su bili i za jedno i za drugo. Međutim, nisu svi liječili sve bolesti, netko je bio specijalist za *svien*, drugi za *učac* itd. Kazivačica iz Gračaštine, rođena 1920-ih ističe:

“U Lovranu jedan krsnik da je bi kako jedan specijalista. U ta Lovran je hodi moj otac za mene, aš moja mat je mrtve rodila, tri muške prvo mene i sad kad je bila noseća s manon, onda su se bojali da ku i ja umren, već san bila desieta, ne bi njin bilo Bog zna ča, ali opet ne bi bili rad. I moj otac to ni previše verova,

18 *Vilija* – dan uoči, *kapaca* – sposobna, *anka* – niti, *fritu* – kajganu, *nonde* – ondje, *Benec* – Venecije, *slanac* – slanetak, *vrkli* – stavili, *škrile* – kamene ploče cca 5 cm debljine, *piturali* – ofarbali, *japnon* – vapnom, *metati* – stavljati, *mljavami* – štapovima, *nondek* – tamo, *pravo* – točno

19 *Šekondo* – ovisno



ma teško je reka da su mu ljudi govorili i žienske da neka prova puoć u Lovran tejestemu čoviku, i da je ša i da mu je reka to ti se drugo nieće dogodit, to će se živo rodit i zdravo će bit. I potle mene su se još dvi rodile."<sup>20</sup>

Krsnik osim što liječi, on je vrlo često i vidovnjak, također, pripravlja određene zaštite protiv uroka – amajlije (*božac*), ima čak i nadnaravne moći:

"Barba Zvane Buoščov je h njemu hojjeva [krsniku op. a.]. Njemu su telci krepivali. I je reka tajsti ki ti je doma bolan, ćeš ga nać krepanega, da mu je reka, a potle ti neće krepivat. I da mu je zie jaji i špeha i ča ja znan ča i to da je sve hiti u tin tavajuolu pod stuol, nanka jeno jaje da se ni razbilo, to je barba Zvane povida, čuda put. I da je reka ti ćeš imat sve potle u riedu z blagon i da je bilo."<sup>21</sup>  
(Kazivačica iz Gračašćine, rođena 1920-ih)

## Vlastita iskustva autora

Sjećam se zgrade kada sam kao dječak uganuo nogu u gležnju i nisam mogao stajati pa me baka odvela kod starijeg čovjeka na Lindarštini, kojeg su u okolici nazivali *Božži Jožić* (slika 1). On je bio pobožna osoba, redovito je odlazio na misu, a bio je i zvonar. Živio je skromno na svom seoskom imanju sa svojom obitelji. Kod njega su dolazili ljudi s raznim ozljedama. On je razlikovao ozljede i nazivao ih *krien*, *svien* i *špalacijuon*. Liječio je ljude i stoku. Sjećam se da sam sjedio kod njega u kući, a on je klečuci *križao* bolesnu nogu, tiho moleći. Rekao je da će još večeras moliti, a za doma nam je dao komadiće svijeće i lišća suhe masline<sup>22</sup> da zapalimo na ognjšču i *potkurimo*<sup>23</sup>



Slika 1: *Božži Jožić* (Foto: Noel Šuran)

20 *Noseća* – trudna, *tejestemu* – tom, *ša* – otišao

21 *Hojjeva* – običavao ići, *krepievali* – ugibali, *tajsti* – taj, *zie* – uzeo, *tavajuolu* – zavežljaju, *povida* – pričao, *blagon* – stokom

22 Svijeća se blagoslivlja na Svijećnicu, maslinova grančica na Cvjetnicu, a cvijeće na Tijelovo. Potom se komadići cvijeća pale kada prijeti tuča. Isto tako, komadići cvijeća stavljaju se u krijesove.

23 *Potkurimo* – podimimo

time nogu po sunčevu zalasku. Sljedeći dan noga mi je prošla i normalno sam hodao. Nekoliko godina kasnije *Božji Jožić* je umro, a svoje znanje nije prenio na svoju djecu.

Kasnije sam se za potrebe etnološkog istraživanja na doktorskom studiju o toj temi raspitivao i tražio po Istri ima li još netko tko *zna načinjat, gasit roke*<sup>24</sup> i slično. Inače se tim informacijama teško dolazi u trag, jer ljudi ne žele o tome rado pričati. Upravo to naglašava i Vinšćak prilikom svog istraživanja u Istri (Vinšćak 2005). Međutim, kao insajder uočavam i poznajem problematiku i tako razumijem ono što je Istranima samo po sebi razumljivo, za razliku od istraživača autsajdera koji povremeno odlaze na terenski rad. Stoga sam vrlo brzo pronašao ljude koji se bave tradicijskom metodom liječenja i skidanja uroka s oboljelih ljudi ili stoke. Na Rovinjštini pronašao sam stariju ženu s kojom sam napravio intervju<sup>25</sup>. Gospođa je rođena tridesetih godina 20. stoljeća na Žminjštini, a udata je na Rovinjštini gdje i danas živi. Potječe iz obitelji u kojoj su otac, majka te očeva sestra slovili kao osobe koje su imale moć liječenja/iscjeljivanja ljudi i životinja (slika 2).



Slika 2: Tradicijski liječnici iz Žminjštine (Foto: Noel Šuran, detalj uokvirene fotografije na zidu kuhinje sugovornice iz Rovinjštine)

24 *Roke* – uroke

25 Transkript intervjua nalazi se u prilogu teksta.

"Moja mati je delala za ljude, a otac je dela za blago, za ljude mu ni hodilo." Tako je i ona nakon svoje četrdesete godine započela uspješno djelovati u svojoj obitelji, ali i široj zajednici. Prije dvadesetak godina, nakon što je pala i ozlijedila se, započela je na način da je sama sebi *načinjala*. Budući da joj je ozljeda uspješno/brzo zacijelila, kasnije je nastavila raditi s drugima, jer je utvrdila da zaista ima moć. Još u djetinjstvu ju je majka učila kako moliti, kojim svecima, za koje bolesti, no u djetinjstvu je to baš i nije zanimalo: "moja mati me je vadila i sve ma meni to ni hodilo, ma ča kad si dica ne kapiš." Danas žali što nije naučila molitve i za neke druge bolesti koje je majka znala. Tvrdi kako je ona jedina od svojih roditelja naslijedila moć liječenja: "moja sestra je provivala miljar puti, ni brižna mogla. Niedan, samo ja od moje fameje, od moga roda."<sup>26</sup> Ona će svoje znanje prenijeti svojoj kćeri kad navršši 40 godina<sup>27</sup>.

I danas kod nje dolaze ljudi da im *načinja za svien*, a također *gasi roke* kod glavobolje. Gospođa liječi stoku i ljude isključivo molitvom te za izlječenje nikada ne uzima, niti traži bilo kakvu naknadu: "ne pitaš plaću, ku ti ki ča donese dobro ko ne stešo."<sup>28</sup> Moli se Bogu, ali i svecima zaštitnicima (Sv. Kuzmi i Damjanu, Sv. Ani i Bernardu). Može raditi i na daljinu, ali mora znati ime i prezime osobe, te mjesto ozljede:

Molitva Sv. Ani Sv. Bernardu : 3 put 7 Očenaši i 3 put 7 Zdravehmarij

Najprije se prekrižiš.

1. Svaki put pozoveš Svece (naručiš): Sveta Ana i Sveti Bernardo pomorite (ime i prezime čovika kemu delaš) u (navesti mesto kade boli npr. u koščici ili va puolši ili...)

Moliš sedan Očenaši.

2. Naručiš Svece: Sveta Ana i Sveti Bernardo pomorite ( I. i P.) u (navesti mjesto krena, pr. u koščici). Moliš sedan očenaši.

3. Ne pozoveš Svece, nego rečeš: Kamo brže tamo bolje ili kamo pade, pade.

Moliš sedan Očenaši

Onda pozoveš Svece: Sveta Ana i Sveti Bernardo pomorite ( I. i P. čovika kemu delaš) u (navesti mesto kade boli npr. u koščici)

26 *Provivala* – pokušavala, *miljar* – tisuću, *niedan* – nitko, *fameje* – obitelji

27 "I sada od moje fameje ne more nidan samo moja šci ta ča je u Vrsaru, foši će moći kad fini kornar lit, forši. Sad će imati kornar lit u šesten misecu i sad kad bude ništo, ona si je zapisala, neka uona prova i pak ćemo čekat dvajset i četiri ure ku bude dobro će moći ku ne ću muorat ja."

28 *Stešo* – također

1. Moliš sedan Zdravomarij Naručiš Svece: Sveta Ana i Sveti Bernardo pomorite ( I. i P.) u (navesti mjesto krena, pr. u koščici).

2. Moliš sedan Zdravomarij. Ne pozoveš Svece, nego rečeš: Kamo brže tamo bolje ili kamo pade, pade.

3. Moliš sedan Zdravomarij.

Molitva Sv. Kuzmi i Sv. Damijanu: 3 put 9 Očenaši, 3 put 9 Zdravehmarij

1. Svaki put pozoveš Svece (naručiš): Sveti Kuzma i Damijan pomorite ( I. i P. čovika kemu delaš) u (navesti mesto kade boli npr. u koščici) Moliš devet Očenaši.

2. Naručiš Svece: Sveti Kuzma i Damijan pomorite( I. i P.) u (navesti mjesto krena, pr. u koščici). Moliš devet očenaši.

3. Ne pozoveš Svece, nego rečeš: Kamo brže tamo bolje ili kamo pade, pade.

Moliš devet Očenaši

Onda pozoveš Svece: Sveti Kuzma i Damijan pomorite ( I. i P. čovika kemu delaš) u (navesti mesto kade boli npr. u koščici)

1. Moliš devet Zdravomarij Naručiš Svece: Sveti Kuzma i Damijan pomorite ( I. i P.) u (navesti mjesto krena, pr. u koščici) [slika 3].

2. Moliš devet Zdravomarij. Ne pozoveš Svece, nego rečeš: Kamo brže tamo bolje ili kamo pade, pade.

3. Moliš devet Zdravomarij.

I kad sve zmoliš rečeš fala ti Bože da san to zmolija. Bože u pomoć mi priteci, Gospodine pohiti da mi pomoreš.



Slika 3: Modificirana krunica od devet zrna koju kazivačica koristi prilikom liječenja *krena* i *svena* (Foto: Noel Šuran)

Molitva u nastavku prepisana je od jedne pokojne gospođe iz Vidulini na Žminjštini koja je imala ispisanu bilježnicu s molitvama za razne bolesti, prema riječima kazivačice iz Rovinjštine (rođ. 1960-ih). Ona je sa svojom majkom išla kod spomenute gospođe kada joj je kći bila natekla od zuba i zapisala slijedeću molitvu za *učac*:

[izgovoriti u jednom dahu]  
Božja raba s puten gre,  
Kamo greš ti sada?  
Učac zgovarat!  
A komu? (I:)  
Z devetima dušica ne hote vi tamo,  
moje kosti nagrist ud njigovo nadimat ne.  
Ti hodi van i an moraš pojti.  
Ako si od mačka, hodi van.  
Ako si od kokoše, hodi van.  
ako si od ovce, hodi van.  
Ako si od breka, hodi van.  
Ako si od vola, hodi van.  
Ako si od prasca, hodi van.  
Ako si od konja, hodi van.  
Ako si od vetra, hodi van.  
Ako si od praha, hodi van.  
Ako si od vuka, hodi van,  
Ne znalo se za ton boljon,  
kako za sapon mojon (tri puta puhnuti).

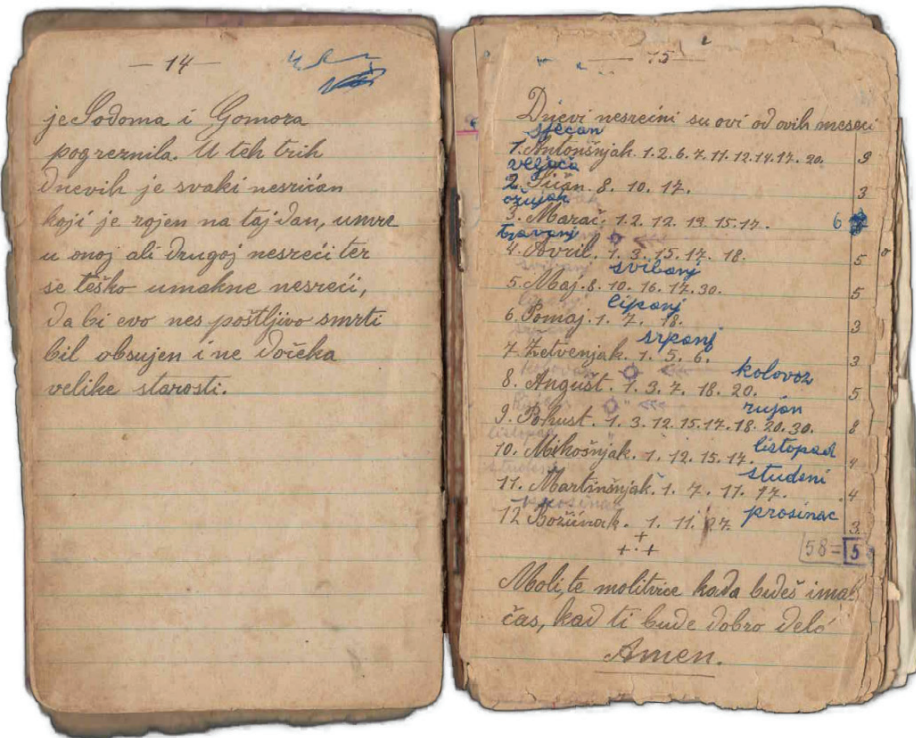
## Iz ostavštine jednog *krsnika*

Nedavno mi je prijatelj pokazao rukopis svog pokojnog pradjeda Ivana Peršića (slika 4) iz Puntere u kojem je on sam zapisao molitvene obrasce i postupke za liječenje raznih bolesti. Ovo djelo je još vrednije kad znamo da je u svojoj zajednici slovio kao *krsnik*. Bavio se tradicijskim metodama liječenja i skidanja uroka s ljudi i životinja. Rukopis (slika 5) je manja bilježnica sastavljena od petnaest listova, obostrano ispisanih (*verso-recto*). Dva lista nisu numerirana, ali su istih dimenzija i boje papira, kao i prethodnih petnaest. U bilježnicu je umetnuto još sedam listova različitih dimenzija i boje papira, na kojima se nalaze zapisi i bilješke s nekoliko crteža (*kako se kuri krstijanu, kurit od napraha, križanje od rašepilije, od guin krstijanu, od grla krst, od prašče boli, od zmije*). Prepoznaju se dva rukopisa (drugi rukopis vidljiv u naknadnim nadopunama teksta, pisan plavom





Slika 4: Ivan Peršić sa suprugom (iz obiteljskog albuma obitelji Peršić).



Slika 5: Fotografija rukopisa Ivana Peršića iz Puntere (Foto: Noel Šuran)

kemijskom olovkom). Tekst je pisan čakavicom, sadrži mnoštvo slovenskih riječi, ali i staroslavenskih termina. Rukopis sam prepisao bez ispravaka.

Tekst sadrži biblijske pripovijesti, pučku interpretaciju teoloških misli, crkvene zapovijedi i pravila. Također, mogu se prepoznati i magijski elementi, proricanja (numerologija). Vidljivo je ispreplitanje jednostavnih formi pučke magije i kompleksnih formi kršćanske religije.

Prijepis rukopisa<sup>29</sup>:

Sveto Pismo  
prepisal jesam ga ja  
Peršić Ivan od Miha  
Rojen godine 1883. 26.6. Puntera  
Barban  
Istria  
Prepisano je ovo sv. Pismo  
Godine 1915. 8.III u mobilizaciji  
[u vrime vojske 1914.]  
Služeći  
K.k. Küstenschutzabeilung  
U Brovinjah kod Labina  
sveto Pismo  
Sanj Marije Djevice.

Gospodin Jesus Kristus je bil za nas peljan na goru Kalvariju u vrtu Getseman.

Ko je prišal Isus Krst k presvetoj svojoj materi Božjoj i on je je pital: "Čuješ ali spiš"; odgovorila mu je ona: zaspala san bila, preljubni moj sin; oh, čudne sanje sam imala i sanjalo mi se je na smrt, da san te videla u vrtu Getseman, ujetega i peljenega k Pilatu, Herudu, k Kaifu i od tega k Anu

Ljudstvo da te je krivo pričalo, pljuvali su ti u presveti tvoj

- 1 -

obličaj, s biči te bili, tvoje prisveto telo da su napajali sa zučom i ostom, sa trnjem ti krunili tvoju prisvetu glavu, i te na križ prebili, i joped te uzeli, i u moj naručaj te položili. Oh žalosno srce tvoje"

---

29 Prijepis objavljujem uz suglasnost prijatelja (praunuka autora rukopisa).

-I je odgovoril Isus – sanje tvoje “mati”, su resnične sanje. Koji bude tvoje sanje poli sebe nosil, ne bude umrl od nagle smrti, i ne bude trpiti velikih muka, svaki se bude veselil stobon.

- 2 r -

Usmilujte se na nas Bože Otče, Bože Sinu, Bog Duše sv. To pismo je gospodin Bog sam pisal sa zlatnima črkama u katoličkoj crkvi. Isuse Nazaretski sam jesi pripovjeda, da imamo odlučeni 6 dni za delo, a sedmi za počivat, slušat Božju rič, molit i prosit Boga, i njemu pravo služiti i delat pokoru. Ako ne budemo poštovali tih zapovidi Božjih, kažnjeni budemo sa bolešćom, lako to, vojnemi, i hudimi potresi. U spomenu imajte vavik i svete Crkve i hodite svi prez razlike starosti k svetoj maši, da ne mislite na zlato ni na srebro, i tako ne prisegajte krivem, zašto to

- 2 v -

u nebeskem kraljevstvu po sve vike vikon Amen.

Svi zbori angeli su mu napomoć poslani onemu, koji poli sebe nosi ove molitve; tako sve njegove prošnje budu uslišene.

Kralj Isus Kristus nas čuva hudobnega zla. Svojom svetom krvljon ku si prolil na sv. križu radi nas, o Isus. Ti si dal jednake moći tudi papi Leopoldu. I koji bude ovu knjižicu poli sebe držal, ne bude pogubno umrl i nemore suvražni duh škodivati. Tako s tvojim svetim krstom, nas čuvaj pred

paklenskemi sovražniki.

- 3 r -

Isusa i njegovu mater obliva žalošćom, koji nas je na sv. križu odkupil od paklenskoga pogubljenja.

Isus, sin Božji, sporučil je Mariji Djevici i je pisal taj list, po takovoj zapovidi da u subotu se dokonča delo sa časom.

Koji ima to pismo, neka ga posudi od hiže do hiže, i ako si je puno sagrišio, svi mu budu odpušćeni.

I koji nosi poli sebe ovo pismo gotovo ne bude škodan; on ni orapon, njemu ne more škodit sovražnik. porodnice, koje ne mogu porodit, noj se da taj list u ruke na ti način laglje će porodit;



- 3 v -

i to dijete bude dobro srečno to su srečne beside.

U ime Boga otca i sina Duha sv. Amen.

Koji nosi taj listeh poli sebe taj list, mu ništa ne more škodivati, i Bog će ga očuvati da mu se ne priteče slabega; njemu se ni treba bojat ni puške ni drugega oružja; po zapoviedi Isusa Kristuša i Marije moraju izginuti svi vidni i nevidni duhovi i sv. Duh mu bude stal na strani od svake nesreće. Tko tega ne veruje neka

- 4 r-

prova prevezati taj list jednomu pasu na vrat i neka gre u njega streljati sa kruglama i ga ne ubije, i potom će znati svaki da je istina i sv. riječ premožna. Svaki koji nosi ovi list poli sebe ne bude priboden ja prisežen prid živin Bogom, Ocem, i Sinu, Isusu, Bog nam je naredi u ime Boga oca i Sina i Duha sv. Taj list je poslan, iz Neba, i najden je u onim voltem kameni leta 1724. On je bil napisan sa zlatnimi črkami je plival po velikoj vodi"

- 4 v-

Oltarin" kada ga je otil neki prijeti mu je izginul. Koji je leta 1791. jedan rekal da biga prepisat dao, i hitro mu se je prebližal. Na njemu je bilo zapisano da u nedilju "nič" ne delaj, i pojdi u Crkvu poslušati besjedu Božju, da budeš jedan put uživaj vično veselje sa menom. Ja sam vam dao šest dni za delat, sedmi pak za počivat, i poslušat besidu Božju, i pak vi živite kako živina koja vam tamo nema pameti.

- 5 r-

Poštovajte otca i mater, i budite njim pokorni i virni. U ime Boga Otca, i Sina i Duha sv. Amen.

Koji tega ne veruje, ta je zavržen od mene, on ne bude ni na tem ni na onem svitu mira imal. Koji ta list nosi poli sebe, i ga razlagal drugim ljudem, i ga dal prepisat drugim, ta ča bi imal sve toliko grihi, koliko je kaplic, i lišća na drivu svi mu budu oprošćeni, to je moja čast, a koji svega toga ne veruje bit će kaznovani, ja ću vas dojt sudit, i vi ćete morat davat odgovori meni svih grihi.

- 5 v-

Koji ima ta list neka ga prečita svega, tri put na leto, njemu se ni bojati ognja ni strele iz neba, Amen.

Število Kristusovih ran in solz, za nas grešnike je padalo: Krvi kaplic 6,662.000; u vrtu moleč 9730; trupilo bičano 6666; po glavi 85; po trebuhu s kolenom poteptan 182; a pestmi pobit 33; po licih, po rukah, i u obraz pluvali 32.326; na zemlju bi. U sve to s križem ke je težalo dva centa. Koji bude molil 7 očenaši, i 7 zdravih Marij i apoštolsko vero, tako dolgo da število doseže svetu kaplicu te prolite krvi, u čast mojemu trpljenju,

- 6 r-

zadobit odpustke i odpušćenje svih grihovi; ča budete prije umrli bude pa Boh vam odpustil grihe; ako bude molil očenaš njega ne bude pekal oganj vični.

Njih hoću prištevati k mučenikom, i u njihovih zadnjih urah, im hočem poslati angiela na pomoć, ih pripeljati u nebesa. Koji bude imal to pismo poli sebe, mu se ni treba strašit. hudega duha i tri čedne pred smrću mu bude naznanjena njegova zadnja. ura. Čast i hvala budi Bogu i Materi Božjoj u sve vične čase Amen.

- 6 v-

Neki knez je imal službenika ki ga je tel obglavit radi svojega otca pak nijedan mu ni mogal odseći glavu. I kako je videl to grof, ga je upital da se ga ne prima meč? Tako pokazao službenik to pismo, i mu povi, da koji ima to pismo, i da mu krv teče iz nosa, ali pak koja druga bolest da ne more preprečiti krvotoka, neka vazme taj list i neka ga položi na dotičnu ranu, hitro muse ustavi krv. Koji bude nosil poli sebe taj list budu uslišane sve njigove i mu bude doprinesel dobar sad.

- 7 r -

Držite zapovid kada san vam dal, i su vam jo arkagelji prinesli u imenu Boga Otca, i Sina i Duha sv., i Božja beseda vam je bila oznanjena. Srićan je tako čovjek, ki u taj list vjeruje i ako ga ima poli sebe, ali pak u kući; tudi tih pet ran Kristusovih ran sa črkami zapisane: K. H. P. S. F.

Koji taj list poli sebe nosi mu ne more škodivati nijedan kamen; Bog mu dao s tim pismom takovu moč, da mu nemore škodivati ni tat ni ubojica. U ime Boga Otca i Sina i Duha sv. Amen.

- 7 v-

Koji to pismo nosi poli sebe semu ni treba bojati nijedne nevjernosti, kako gotovo je Isus mučan bil, i umrl i šal u nebesa, tako gotovo moraju ostati nepoškodovani

možgani im udje. Taj list iz nebesih, u "Hostah" i je bil najden po 77tih letih, vidno se ga je videlo na vodi ako ga je otil koji prijeti je izginul. Leta 1791. je jedan obljubil da bi ga dal prepisat kad se je razglasilo po svem svitu. I u tem pismu stoji da u nedilju ne delaj "nič". Bez velike sile delati je prokljet; 6 dni je za delat, a sedmi je za počivat i Boga moliti, svaki čovjek mlad i star neka prosi Boga za odpušćenje griha, ne prisigajte krivo. Pri mojem imenu ne išćite ni zlata ni bogastva, jer gotovo vas budem sudil. Koji ne veruje u to pismo je od mene zavržen, koji ima taj list pa ga ne razglasi je gotovo pogubljen. Spreobrnite se, ča ne, vas budem na sudnji dan peljal do treće sudbe, i strašni račun tirat od svih vaših grihovi. Držite zapovid kada sm van dal, i one će prenesti angelji u imenu Isusa Kristusa Amen.

- 8 r -

Blagoslovi.

Blago onomu koji to pismo večne resnice ima pri sebe. Tri lipe molitve prid umirućem čoviku.

Prigodba: U Rimu je bil na smrt bolan neki papa u velikim grihu. Bog ga je ubiskal sa velikom bolešćom; kad je papa vidil da mora umriti, pozove sve svoj kardinale, skofe i učenike, i ih je pital, koji doležaj mu daju, jerbo da mora umreti i rad svojih grihi zaslužio sije viječno pogubljenje. I nato izpitanje mu nitko nije mogal odgovarati pa ondar neki Boga bojeći

- 9 r -

kapelan, po imenu Ivan, odgovori papežu: Sveti Oče, zašto hoćeš obupati nad Božju milost; potim reče na dalje: ja hoćem moliti tri lijepa molitve tako ufani da ćete nać milost prid Bogom. Kad je kapelan to izgovoril si ni mogal uzdržati solz. Kapelan je pokleknul, i svi drugi, koji su bili z raven, su na klečuci molili očenaš; i zatim je kapelan ustal i moli prvu molitvu: Gospod Jezus Kristus, sin Božji Bog i čovik; skupa, sin Marije Djevice, kada si hritko za nas, krvavi pot potil na Olski gori, i nas otel darovati tvojemu nebeskemu

- 9 v -

Ocu, podjeli temu umirajućemu čoviku odpušćenje grihov, skojimi si je zaslužil vječno pogubljenje. To odpušćenje mu dodjeli, posrednje po tvojem Sinu, koji stobon živi i kraljuje od posve vijeke vjekom Amen.

Potem je kapelan joped pokleka i molil očenaš, a ti drugi ostali, i molil druge molitve: Gospod Jezus Kristus, kad si otel umreti, i nas otel zadostiti

Tvojemu nebeskemu Ocu, na ležaju sv. križa, ter si daroval grenko smrt, i izručil Tvoju dušu u njegove ruke,

- 10 r-

odpusti tako temu umirajućemu grihe koje sije zaslužil te usliši po svemogućemu Bogu koji stobom živi i kraljuje po sve vike vikon Amen.

Kapelan je joped pokleknu i moli treću molitvu: Gospod Jezus Kristus, ki si stomočil ko tolikih prorokih skazano ljubezno, ki te je rodila Marija u dolini tega svijeta te ljubezan te je uzdržal na svetu 33 leta, u kih si dal znamenja, tvoje sveto telo, u pravo jedačo, i tvoju svetu krvi pravo pijačo

-10 v-

Z ljubeznijo do nas si hotel bit njet, i ravno sa isto ljubeznio si hotel umrijeti, ubit i pokopan bit, ter si resnično ustal od smrti, i se prikazal tvojoj materi i apostolima, i zvelikom čašču i mogućnošču šal u nebesa koje sediš na Desnici tvojega nebeskega Oca i tako si poslal sv. Duha u srce svih onih koji u tebe veruju i ufaju, odpusti ti grihe temu umirajućem čovjku, da ti on danas u presveta nebesa, i uzami njegovu dušugori u kraljevstvo tvojega nebeskega oca, da bude tebe hvalil,

-11 r-

ljubil i častil po sve vike vikom Amen. Kad je kapelan svršival treću molitvu, je papa umrl, i kapelan je ostal tamo do treće ure. Ob trećoj uri se je papa prikazal sa dušom i telom kapelanu i ga veselo nagovoril, obraz mu se tako svitlil ko sunce, njegovu oblaka je bila bela kako sneg, ter mu reče: ljubljeni moj prijatelj ja bin imal bit otrok vičnega pogubljenja, i sad jesam pak otrok vičega zveličanja. Kad si ti prvu molitvu moli su letili grihi,

-11 v-

kako daž iz oblaka, kad si drugu molitvu molil san posta čist, kako sunce u rosi, i kad si pak treću molitvu molil, san vidil nebesa odprte, i Jezus Kristus, ki sedi na desnici svemogućega, je govoril proti meni, govoreći pridi h meni, u kraljevstvo vičega veselja. U tih besidah se je lučila moja duša od tijela i angeli su

je premali u presveta nebesa. Kad je kapelan to čul je rekal: Sveti oče ja nesmin prijeti tih riječi, jer neće nitko vjerovati.

-12 r-

Na to odgovori papa. Ja tebi kažem za resnicu, angel poslan od Boga stoji pri meni i je te tri molitve spisal za zlatnimi črkami svim grišnikom i grišnicami v taložbu, tudi ako bi čovik imal na sebi sve grihe tega svijeta, i da izmoli te tri molitve na zadnju uru življenja, su mu svi grihi odpuščeni tudi ča bi imal trpiti do sudnjega dana. Njigova duša bude tedaj rešena Amen. U ime Boga Oca i Sina i Duha sv. Amen.

Čovijek koji čita i čitat poslušat teme bude zarodela uza njeove smrti.

-12 v-

Koji dobije te molitve neka ih brzo da naprid jer "zdravo" pismo našega Gospoda ima veliko odprošćenje. 4482 kapljic je tvoje krvi, koji bude molil na čast mojih pet ran, koje sam dobio na sv. križu, sedan očenaši i 7 sv. Marija i Apoštolsko vero, temu budem storil mnogo dobrote. Onim osobam koje budu tri leta svaki dan molile i prosile 5 Očenaši 5 Čaščenih si Marija budem podelil 5 dobrot.

Prvo: im ne budem puštil občutit trpljenja u vicah,

-13 r-

Drugo: dobije podpuno odprošćenja svih grihovi. Treći: budu prelili krv Jezusa Kristusa prav kako mučenik; četrti: budem prišal na zemlju do četrtega roda; peto: tim istim osobam koji budu nosili moje pismo, njim budem na znanje 8 dni pred smrćom, i Marija bude prišla njihovoj duši na pomoć, ter ne budu umrli nagle smrti i bude prost svega hudega Amen. Ako bude postil pet petki u letu na čast mojim petim rana, koje sam dobio na sv. križu.

-13 v-

budete veselije uslišani, kad me budete prosili, to budete dosegli. Koji te molitve čita, ali čitat sluša, zadobije 300 let odprosta za one dane koje bijih mogli u vicah ili mukah. Svi oni koji reku da to pismo ni poslano od mene bit će prokljeti. A ti ki budu prejeli to pismo njima budu odpuščeni učinjeni svi grihi, ča ravno ih je toliko, koliko kaplic i tako perija na drivu. Svi oni koji budu moje nauke poslušali i preimal sv. sakramente, uživat hoće smanom vično veselje Amen.

-14 r-

U letu je 45 dni nesrečnih

zapomnisi ?; ako je otrok jedan dan od tih rojen, ne bude dugo živil. ako se koji ženi ili se popustila na ta dan, ali pak rvščini? živila. Sejati sjeme živine rediti tudi nije dobro, ako se koji spremuje na put doć će gotovo škodan. Štogođ se začme i koliko se začme sve pride u škodu.

Od teh 45 dani su 3 još više nesrićni i to su:

1. Prvi dan aprila je Juda izdaica Kristov rojen
2. Prvi dan angušta je Bog prokljeta angele pahnil?
3. Prvi dan pohusta ili septembra je Sodoma i Gomora pogreznila.

U teh trih dnevih je svaki nesrićan koji je rojen na taj dan, umre u onoj ali drugoj nesreći ter se teško umakne nesreći, da bi evo nespoštljivo smrti bil obsujen i nedočeka velike starosti.

-15-

Dnevi nesrećni su ovi od ovih meseci

Antonšnjak, 1.2.6.7.11.12.14.17.20. /9

Sićan. 8. 10.17. /3

Marač. 1.2.12.13.15.17. /6

Avril. 1.3.15.17.18. /5

Maj. 8.10.16.17.30. /5

Pomaj. 1.7. 18. /3

Žetvenjak. 1.5.6. /3

Angušt. 1.3.7.18.20. /5

Pohust. 1.3.12.15.17. 18.20.30. /8

Mihošnjak. 1.12.15.17. /4

Martinšnjak. 1.7.11.17. /4

Božičnjak. 1.11.27. /3

+

+ + =58

Moli te molitvice kad budeš imal čas,

kad ti bude dobro delo

Amen

Od prašće boli  
Na gibu od špalet, i na pol hrta, i na repu,  
U ime Sv. Antona odpadove  
ki ima 13 gracij pred Bogom svemogućin  
oslobodite ovo blago od svake i od ove boli  
i zatim mu se da trisku po repu  
Od Zmije  
Vrag je vruga uvjia  
i blago će mi ostati  
a vrag će krepati  
i svaki put kad reče  
ovako pljuknut pod ono kemu raskida  
3 puta  
Od guin naime dieci  
Napisao ovo sam ja  
Peršić Ivan pok. x Miha  
Kurit od napraha  
U jedan sud ognja i na oganj malo  
stomorskega pelina, i tri mrvice sira  
i kapnut malo ulja  
i se moli 3 oč. zd. i 3 slv.  
ito na čast Sv. Ivana i Pavla  
neka ozdravi od napraha Tilo  
kako kad seje rodilo  
Kako se kuri krstijanu  
stavi blagoslova, ulja ili ulike, sviće blagsl. vode soli  
i to na voganj, i kureći moli što više moreš  
od 3 do 5, oč. zdr. slv.i ver. i naruči s Tilu Tomi  
Bio Barbaru, i s. Kuzmi i Daminjanu  
neka očuvaju i obrane i ozdrave  
ovo tilo kako je prvo bilo  
Od guin krstianu  
U pomoć g. Bože, kako su se razignali oni  
glisti <najzdravijemu><sup>30</sup> tako da bise razignali ovemu

---

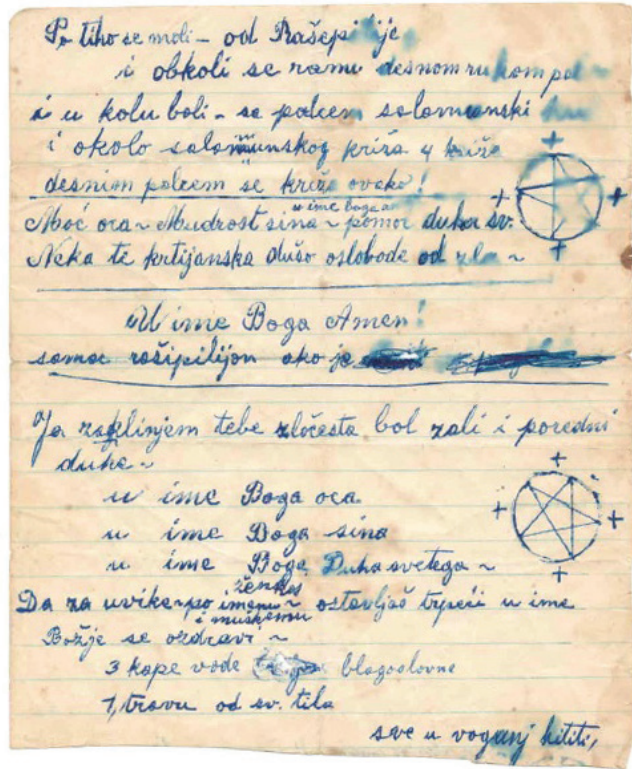
30 Riječi u ovakvoj zagradi su naknadno umetnute, pisane drugom bojom u tekstu (plava) i drugim rukopisom.

na svih dušniki 1+križ  
<U ime bogoca, uime boga sina, uime Bogduhasvetoga  
dabi uslišeno sve naše molenje i govorenje  
Pred bogom svemoćim  
Amen>

Od grla krst!

U ime Boga blaženi s. Blaž ki si ima  
9 sestric iz 9 na 8-7-6-5-4-3-2-1-na nič,  
i kako su se razignale tvoje s. sestrice  
tako da bise razignala ova bolest odovega grla  
po gorah, po odah, po maglah,  
blaženi s. Blaz uslišeno ovo bilo. <pomozi i očuvaj>  
križ +na obe ruke na ponsi, i na grlu na boli  
Križanje od rašepilije, i od rašepilijona  
Po tiho se moli od rašepilije  
i obkoli se ranu desnom rukom  
i u kolu boli salamuskog križa  
s desnim palcem ovako se križa  
u ime boga- amen  
Moć oca i mudrost sina pomoć duha, sv.  
po imenu, nekate oslobode od zla  
samac, rašipilion.  
U ime Boga Arre?  
ja tebe zaklinjem zločesta bol zali, i  
poredni duhe  
U ime Boga oca  
u ime Boga sina  
u ime Boga duha svetega  
po imenu da ostavljaš trpeći u ime  
Božje da se ozdravi:  
I tri kaplje blagoslovne vode,  
I travu od sv. tila staviti u voganj





Slika 6: Zadnja stranica Peršičevog rukopisa: križanje od rašepilije i od rašepilijona (Foto: Noel Šuran).

## Zaključak

Ritualni koji su se zadržali do danas očuvali su se uglavnom u manjim ruralnim zajednicama te su izgubili izvorni poganski karakter koji su imali u prošlosti. Jedan od glavnih razloga jest veliki utjecaj Crkve. Kler je, svjestan utjecaja i popularnosti autohtonih rituala među lokalnim stanovništvom, prihvatao pučke magijske obrede ukoliko su barem djelomično nalikovali kršćanskima. Što se tiče starije generacije *krsnika*, na primjeru kazivanja starijih sugovornika spominju se borbe *krsnika* i *štriguna* i prelaženje geografskih udaljenosti u stanju transa, što je moguće povezati s elementima šamanizma (Vinšćak 2005). Kod mlađe generacije *krsnika* taj se šamanski element u potpunosti gubi i prisutni su samo kršćanski elementi pobožnosti. Poganski elementi mogli bi se iščitati u simbolici brojeva, simbolici životinja i specifičnih rituala. Pučka pobožnost i tradicijski elementi liječenja i skidanja uroka još uvijek su prisutni na istarskom poluotoku,

te se i dalje prenose iz generacije na generaciju. Valja istaknuti kako naraštaji koji su odrasli na selu, a potom se preselili u gradove, u vjerovanjima u nadnaravno često imaju prilično negativno mišljenje, smatrajući to odrazom zaostalosti. U posljednje vrijeme pokušava se *štrige/štrigune, more, krsnike* promovirati u turističke svrhe (<https://legendfest.hr/>). Prisutno je djelomično znanje o određenim oblicima pučke pobožnosti kod mlađe generacije, ali većinom iz pričanja starijih, međutim, i kod mlađe generacije vidljiva su još vjerovanja u *slabo oko, štrologarije* i dr. Tekst ću završiti zaključkom jedne kazivačice iz Lindarštine (rođ. 1930-ih): “Ni pametan onajsti ki va to se veruje, ma nanka onajsti ki tvrdi da to ne postoji.”

#### Literatura:

- BAUSINGER, Herman. 2002. *Etnologija. Od proučavanja starine do kulturologije*. Beograd: XX.vek.
- BIJAŽIĆ, Marko. 1999. *Istarski narodni običaji i stari zanati*. Pula: C.A.S.H.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 1986. *Zakopano zlato. Hrvatske usmene pripovijetke, predaje i legende iz Istre*. Pula: Istarska naklada.
- ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, Vesna. 1972. “Magijske radnje i njihovi nosioci u običajima Istre”, *Rad XVII kongresa SUFJ – Poreč 1970*. Zagreb, 41–57.
- JARDAS, Ivo. 1957. *Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knjiga 39*. Zagreb: JAZU (pretisak Zbornik Ivan Matetić Ronjgov, 3. Rijeka, 1994.).
- JARDAS, Ivo. 1971. *Po grožnjanskom krasu. Ljudi, običaji, folklor*. Buje: Narodno sveučilište.
- JARDAS, Ivo. 2022. *Iz tradicijske kulture zapadne kastavštine*. Kastav: Udruga čakavski senjali.
- KRANJČIĆ, Milica. 2015. *Libar od polnoči*. Žminj: Osnovna škola Vladimira Gortana.
- NIKOLIĆ ĐERIĆ, Tamara; RUSAC i Nikolina. 2019. *Živa štrigarija Pohorja i Istre*. Ljubljana: Beletrina.
- NOVLJAN, Fran. 2014. *Boljun kmiecki život i už(a)nci. Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 58* (pretisak). Zagreb: HAZU.
- MIKAC, Jakov. 1934 “Vjerovanja (Brest u Istri)”. *Zbornik za narodni život i običaje*, 29/2. Zagreb: JAZU, 195–200.
- MIKAC, Jakov. 1977. *Istarska škrinjica*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

- MILČETIĆ, Ivan. 1896. "Mora i Polegač. (Vjera u osobita bića). Krk i Kastav u Istri". *Zbornik za narodni život i običaje, knj. I*. Zagreb: HAZU, 224–226.
- MUZUR, Amir. 2001. *Čudesna izlječenja. Usporedna studija s osobitim osvrtnom na kasni srednji vijek*. Rijeka: Adamić.
- ORLIĆ, Drago. 2008. *Štorice od štrig i štriguni*. Zagreb: Naklada Zoro.
- PERIĆ, Boris i Tomsilav PLETENAC. 2008. *Fantastična bića Istre i Kvarnera*. Zagreb: Vuković & Runjić
- RUDAN KAPEC, Evelina. 2016. *Vile s Učke: žanr, kontekst, izvedba i nadnaravna bića predaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- ŠEŠO, Luka. 2003. "O krsniku: od tradicijske pojave u predajama do stvarnog iscjelitelja". *Studia ethnologica Croatica*, vol. 14/15: 23–53.
- ŠMITEK, Zmago. 2004. *Mitološko izročilo Slovencev. Svetinje preteklosti*. Ljubljana: Študentska založba.
- VINŠČAK, Tomo. 2005. "O štrigama, štrigunima i krsnicima u Istri". *Studia ethnologica Croatica*, 17: 221–235.

Izvori:

- PERŠIĆ, Ivan. 1915. Rukopis. Privatno vlasništvo.
- PTAŠINSKI, Josip. 1899. *Narodni život Hrvata i Slovenaca u Istri*, rkp. Odsjek za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- TAŠ, Ljerka. 1952. *Narodne pjesme, praznovjerja, običaji kotara Pula i Poreč*. IEF rkp 81.
- TAŠ, Ljerka. 1952. *Narodne pjesme, običaji, praznovjerja i pripovijetke okolice Buja*. IEF rkp 82.

## Prilog 1

Transkript intervjua sa sugovornicom iz Rovinjštine (rođenom 1930-ih) koja se još uvijek bavi tradicijskim metodama liječenja i skidanja uroka s ljudi i stoke. Razgovor je snimljen 2012. godine. Sugovornica je bila upućena u moje istraživanje te je pristala na snimanje razgovora i bila suglasna s objavom njegova transkripta.

Noel: Da li treba imat moć za načinjat?

Sugovornica: A da, svaki ne more, ne, svaki ne more, a kako ja ne znan. Da li si vjernik, ma ča ma tr svi su vjernici, ma nisu svi vjernici, ma nu. Moj kunjado to ne vjeruje, Jehovi svjedoci to ne vjeruju i oni ča su u partiji, komuništi to nisu verovali, ne.

N: A pomore njima ku bi njen se delalo?

S: Ako njen ja napravim da oni ne znaju, bi njen pomoglo, a da oni znaju ne znan da bi njen pomoglo. Kapiš, jer ko ne vjeruješ. Glej naš pop je bija tote jedan dan je reka da ima u Rijeci jenu prijateljicu, da ima jenega sina od trideset lit. To je bilo pred jeno tri lita, ja san jušto molila svojoj kunjadi od moga brata ženi, jer si je ruku bila svenula. Ja san baš molila, san mahala z glavon, perke ku prestaneš ne gre, moraš joped sve na novo i ko pogrišiš moraš opet sve na novo. Moraš gledat svoj direcijon i samo svoje i ako znaš da će mu poj dobro ti zišeš kad moliš i suze ti gredu na oči i biš zaspas, moraš bit uporan, ne stojiš potle dobro jeno malo. San rekla, padre mi ćemo pomoć temu čoviku, doktori da ne znaju ča mu je, samo već to je toliko vrimena i zastaralo, će bit malo težlje. Ali svaku večer, tri večere prije Zdravomarije, molite vi i ja, san mu dala tako da moli, pa provajte vi i ja, prije vijesti još je bolje, da potle gledamo vijesti da nan mozak odmori. Je molija uon i ja, u osan dan , mi je donesa pelinkovac, mi je donesa cukera, mi je donesa pašte, mi je donesa ulja, mi je donesa čokoladu, kafe svega, san rekla:- padre ča je doša djeda mraz? - A ne, gospođa je zvala da je mali poša u WC.

N: Kako pop gleda na te stvari?

S: On je reka da je istina. Molitva je reka ne padne na zemlju, nego padne kamo treba. Zato on vajak govori mrtvemu ne treba niš, ne treba da mu nosiš cvijeće, cvijeće nosimo za sebe, ali njemu treba samo molitva on će poć u Kraljevstvo nebesko.

N: Kada delate za krien koje svece molite?

S: Ti govोरin da nisan ja sigurna baš da li je svienjena ili nakrienjena pa ja molin jene i druge, jer ne znaš ti ča je svienjeno ni skrienjeno, ti ne znaš, ti muoraš molit jeno i drugo, jene i druge svece. Sveta Ana i Sveti Bernardo to ti gre po sedan puti, tri put po sedan i Sveti Kuzman i Damijan to ti gre po devet, devet Zdravehmarij i devet Očenaši po tri pute. Po ure ne zmoliš, ku žbaljaš moraš sve na novo, ne gre. Ja naprimjer na večer gren leći pa ću u postelji. Ku zaspen ne gre, moran se dignuti i na novo. Ne smiš zaspati, ne smiš pogriešiti, moraš direktno i zato ja iman *to* [modificiranu krunicu od devet zrna, koju si je sama načinila – op.a.] jer na prste se smutiš, kapiš.

N: Kako se moli?

S: Sveta Ana i Sveti Bernardo, skupa ih moraš naručiti. Sveta Ana i Sveti Bernardo pomorite npr. Noelu, u kadi te boli ku je svien u zglobu, ku u ruki, kadi boli moraš znat i ime i prezime temu čoviku, kadi mu delaš i da znaš u kojien zglobu ga boli, ku u polši, ku u ramenu, ku u kolinu, ku u koščići, da zanaš. Hi nazoveš svaki put kad greš spomeneš te svece i greš naprida. Sedan očenaši simo, sedan tamo i za nazad finiš sedan. I pokle kad počneš, jopet naručiš Zdravemarije sedan greš simo, joped naručiš za Sv. Ana i Sv. Bernardo simo i za simo finiš. I onda joped se prekrižiš i počneš joped od kraja Sveti Kuzman i Damijan neka pomoru npr. Noelu u koščici u livoj nogi, izmoliš devet očenaši simo, devet tamo i naručiš i devet simo i finiš. I onda opet počneš devet Zdravehmarij tamo, devet simo i finiš. I onda rečeš fala ti Bože da san to zmolija. Bože u pomoć mi priteci, Gospodine pohiti da mi pomoreš.

N: Ča ste rekla od kad ste dobila moć?

S: Ja nisan mogla prije [prije 40 let – op.a.], moja mati me je vadila i sve ma meni to ni hodilo, ma ča kad si dica ne moreš, meni to ni hodilo. Ja san skužila da moren, a je tega dvajset lit skoro, da. Ja san bila pala i san si načinjala sama sebi i potle san bila vidila da mi je bolje i to je to. I potle, onega, san počela u rodu nikemu, moja mati mi je rekla, nju su zvali neka moli i je zvala mene, mi je rekla neka provan ja, ako ne bi pasalo da će ona. I je pasalo, pa san počela ja, moraš prije nikega da imaš, kapiš. Moja sestra je provivala miljar puti, ni brižna mogla. Niedan, samo ja od moje fameje, od moga roda. I sada od moje fameje ne more nidan samo moja šći ta ča je u Vrsaru, foši će moći kad fini kornar lit, forši. Sad

će imati kornar lit u šesten misecu i sad kad bude ništo, ona si je zapisala, neka uona prova i pak ćemo čekat dvajset i četiri ure ku bude dobro će moči ku ne ću morat ja.

N: To su lipe užance?

S: To je jako, jako lipo i to ne ča je lipo nego je i korisno. Doktor ti ne more niš ko je svienjena, samo ti stavi gips i gotovo je. Doktor ti ne more niš ko je svienjena ni krienjena oni ti moru zamotati u onaj zavoj i dati ča za bolove i gotovo. Ti govuurin, ne da ti se hvalin, ja san to provala čuda vrimenta, tu ova Irma, njena Ljiljana je bila pala tote kadi su ove nove hiže, zdol Lakija i njeni muž je je ova-ko donesa doma i govori:- šantula moja ku ča morete vas prosin kako i Boga, pomorite mojoj Ljiljani, si je svenula nogu doli u koščici i ne znamo ča, aš ne more stati na nju, je natekla. Ja san molila jeno i drugo. I ti dojde s kafelon, perke ne pitaš plaću, ku ti ki ča donese dobro ko ne, meni moji mi ne donesu, ča će mi dati, vajak si dajemo. A ovi od Rapavela isto i za svinju i mali niki dan je pa ima lito i po, je pa i joga joga ne znan ruka ili noga, tamo mi piše i skroz plače i plače, me je zvala zajno, da je mali pa i plače da ga boli ruka i ja san mu delala. Na tri ure, četiri navečer me je zvala da mali skače. Sve ča prije počneš bolje, na primjer danaska si pa, ud kad te zovu do jenu uru, dvi ure, sutra tu dobu će ti pasati. Šekondo kako je bol kako boli i ča. Moja dica reču da zajno čuju da in je bolje, kako da ništo vučeš iz njih.

N: Ča morete delat i za blago?

S: To ti isto vriedi svien i krien i za blago. Anke svinje u Rapavelu kad si svenu noge i to, ja njin načinjan, je reka da ne moru na zadnje noge i potle poju isti. A kad dojdu prascu miši okolo vrata i to mu sve nateče brižnemu, ne more isti ni niš. Nanke ne gre u korito ni niš, to ritko kad se desi, ali se desi, znaš sve mu je natečeno kako nike klupke ima na sebi, ko nike konope. To ti je gilič i tako greš poli danjega i rečeš:

Blaženi Sv. Blaž pomori,  
si ima devet sestric,  
od devet je došlo osan,

I tako kako da uzimaš slamu, i kako su se te sestrice pogubile tako neka se pogubi i ta bol od tega praščića. Od devet pak za nazat se broji,

Blaženi Sveti Blaž je ima devet sestric,  
od tih devet je došlo osan,  
od osan je došlo sedan,  
od sedan je došlo šies,  
od šies je došlo piet,  
od piet su došle četiri,  
od četiri su došle tri,  
od tri su došle dvi,  
od dvi je došla jena.  
Kako su se one, pogubile,  
tako neka se i ta buol zgubi od njega.

I to moliš i mu hitaš slamu okolo glave, kapiš. Du dvi tri ure uon ti gre isti, da. Ali to moreš delati i čoviku ko boli gut. Moreš delati i čoviku, tako.

N: I za ča se je još delalo?

S: Se je delalo za skulu, ma ja ne znan kako to gre. Se je delalo anka kad ne blago ide. San mogla i ja više tega znati, ma nisan bila zainteresirana. Ja ti ne moren reći ku ne ono ča ja znan, to san provala i to znan, to ti je stvar provana.

N: A ono kad te glava boli, kako ono gre?

S: Ono su roki, ne moreš delati nikemu ko ga ne boli glava, ko ne samo ko boli glava. Ne gredu na dno ko ti hitaš roke bilo kako, bez veze. Uzmeš vodu u šku-delu i se lipo prekrižiš i prekrižiš šku-delu tako: U ime Oca i Sina i Duha Svetega, vajak moraš tako s palcen moraš prekrižiti ne z rukami. Onda zmoliš Očenaš. Vržeš na primer svoju mater, svoju sestru, svoga brata (vržeš tri ugljena) ku nisu oni dali roke ne padu doli ne. Pokle vržeš jopet pet (ugljeni) kapiš, ki pensaš da ti je moga načiniti ča slabo (pet ljudi nabrojiš) pensaš na nje, ne moraš nanke reći po imenu, forši uvi, forši uni. Pokle jopeda tri, lihi [neparni –op.a.] vajka se meće. Ko padu je načinjeno, ko padu do po ure tebi glava će pasati. Potle padu svi. Ako ti je pod vodon, jer ne gredu na dno, ti su slabi, te boli glava za umriti, ki gredu na dno će ti zajno glava pasati, a oni pod vodon će jeno malo štentati. Potle bi lipo ko je blizu čovik da pije [s te *škudele* - posude – op.a.] samo malo trk trk trk i na uvi kraj (na livo) samo da si zmočiš usta. I zmočiš z rukon (prema van) livo, desno, livo.

**“If you are windy, go outside...” – about traditional methods of healing and removing spells in Istria**

The primary objective of the research is to document the traditional beliefs and healing practices employed for curing both humans and livestock in the Istria region. Furthermore, the study aimed to record the contemporary existence of beliefs in entities such as *krsniks*, witches, the evil eye, and the *more*. This paper presents an extensive collection of magical formulas and prayers that were traditionally recited to facilitate healing. Additionally, it includes a detailed account of an interview conducted with an individual who continues to practice these age-old methods of healing and spell removal. Furthermore, the work encompasses a transcription of the manuscript authored by *krsnik* Ivan Peršić from Puntera, adding valuable historical insights to the overall research.

**Keywords:** traditional healing methods, *krsnik*, *štriga*, shaman, Istria